

PARENIČKA, Pavol. Pavol Jozef Šafárik. Doba, život, dielo, pamiatky, literatúra. Martin : Matica slovenská, 2025, 80 s. ISBN 978-80-8128-354-3.

V roku 2023 vznikol v Matici slovenskej Slovanský odbor, ktorý si okrem iných dal za cieľ aj vydavateľské aktivity. Ambiciózny plán vydávať vedecké práce, materiálové štúdie a súbory dokumentov, ale aj pripravovať populárno-náučné publikácie začali touto publikáciou aj naplňať. Pri príležitosti 230. výročia narodenia Pavla Jozefa Šafárika, ktoré sme si pripomenuli 13. mája 2025, sa ako prvému z dlhého radu našich národných dejateľov podujal venovať dlhoročný matičný pracovník Pavol Parenička. Dúfame, že sa tak začala trvácna séria krátkych publikácií z dielne Matice slovenskej určených širšej kultúrnej verejnosti a študujúcej mládeži. Pavol Parenička bol viac ako ideálny autor pre danú publikáciu. Autor v nej zúročil dlhoročné skúsenosti, ktoré sú výsledkom jeho profesijného záberu venujúceho sa kultúrnej a literárnej histórii najmä z biografického aspektu. Brožúra je ďalším cenným vkladom autora do poznania našej národnej histórie, ako to ukázal už vo svojich predošlých prácach. Spomeňme spoločne s B. Truhlárom dokumentárnu knihu *Peter Jilemnický* (1989), je autorom monografie *Život a dielo Petra Kellnera-Záboja Hostinského* (1998), portréty účastníkov spracoval v publikácii *Tatrínska sednica čachtická 1847* (2007), štúdie o slovenských spisovateľoch publikoval v zborníkoch a časopisecky (Biografické štúdie, Knížnica, Literárny archív, Literárnemuzejný letopis, Slovenské pohľady), zostavil zborník *Stanislav Mečiar* (1996). Ako lexikograf je autorom početných hesiel o slovenských spisovateľoch v *Slovenskom biografickom slovníku 3 – 6* (1987 – 1994), *Reprezentačnom biografickom lexikóne Slovenska* (1999), *Biografickom lexikóne Slovenska 1 – 3* (2002 – 2007), *Lexikóne osobností mesta Martin* (2006) a s Augustínom Maťovčíkom vydal teoretickú príručku *Biografistika* (2005). Ďalej z veľkého množstva publikácií spomeňme aspoň monografie *Tatrínska sednica čachtická 1847 (Portréty účastníkov)* (2007) či *Štúr a Hurban, myšlienka a čin* (2017), *Štúrovskí revolucionári a vizionári na nemeckých univerzitách* (2022) a posledný počín *Matica slovenská v odboji a povstaní* (2025), všetky vydané vo Vydavateľstve Matice slovenskej. Vypracoval viacero vysokoškolských učebníc a spolupracoval pri zostavení a publikovaní viacerých zborníkov. V roku 2021 získal ocenenie Národných cien Vojtecha Zamarovského za trvalý prínos do literatúry faktu.

Pavol Jozef Šafárik sa považuje za jedného z najvýznamnejších a najznámejších Slovákov celej našej národnej histórie. Môžeme ho radiť k velikánom, ako boli Ján Kollár, Anton Bernolák, Ľudovít Štúr či Milan Rastislav Štefánik. Bol mimoriadnou osobnosťou, ktorá vynikala ako básnik, prekladateľ, literárny vedec, filológ a predovšetkým lingvista. Je považovaný za zakladateľa vedeckej slavistiky, v tom čase modernej disciplíny zaoberajúcej sa literárnymi a kultúrnymi dejinami i jazykmi spolu s etnografiou, folkloristikou a etnológiou slovanských národov. Šafárik spájal Slovákov, Čechov, južných, západných aj východných Slovanov. Nie nadarmo ho dnešné historiografie zaraďujú medzi národných buditeľov na Slovensku aj v susedných Čechách. Túto širokospektrálnu a plodnú osobnosť sa Pavol Parenička podujal priblížiť vyčerpávajúcou a pre širokú čitateľskú obec prístupnou formou.

Publikácia sa skladá okrem úvodu z troch hlavných častí, kde sa zameral na dobu, život a dielo P. J. Šafárika, spolu s pamiatkami a odporúčanou literatúrou k tejto výnimočnej osobnosti.

V kapitole Doba sa autor snaží priblížiť hlavné prúdy historických tendencií, v ktorých sa vyvíjala, formovala a tvorila geniálna osobnosť Šafárika. Uvádza do dobovej problematiky osvetlením barokového slavizmu a osvietenského racionalizmu v druhej polovici 18. storočia, následne nástup reakcie v habsburskej monarchii. Približuje nám obdobie klasicizmu a národno-obrodenecké iniciatívy v danej dobe. Prechádza k opisu hlavných myšlienkových prúdov a filozofie – v tom čase výrazný nemecký klasický idealizmus, ktorý silno ovplyvnil európske i svetové myšlienkové a duchovné smerovanie. To výrazne ovplyvnilo našu inteligenciu – našich národných buditeľov. Ozrejmjuje ideový a politický panslavizmus a austroslavizmus, na pozadí ktorého sa vyvíjali národopis, folkloristika a vedecká slavistika. Kapitola Doba je veľmi podrobne a široko spracovaná a dáva možnosť recipientovi pochopiť hlbšie súvislosti dobového vývoja. Považujem ju za veľmi prospešnú predovšetkým pre študujúcu mládež na pochopenie historicko-duchovných reálií ovplyvňujúcich osobnosť a intelektuálny vývin Šafárikovho génia.

Kapitola Život je hlavným záberom autora, ktorý tu môže naplno prejavit' svoje celoživotné skúsenosti a vedomosti na poli biografistiky. Pavol Parenička tu opisuje život Šafárika od jeho detstva cez univerzitné štúdiá, pôsobenie na gymnáziu v Novom Sade, následne v Prahe (vrátane Slovanského zjazdu v roku 1848) až po jeho smrť. Nevyhýba sa ani detailom zo súkromného života. V tejto kapitole zaujme aj netradičná introspekcia do Šafárikových vzťahov voči ostatným významným protagonistom súvekeho národného, intelektuálneho života. Menovite vzťah s Jánom Kollárom, Františkom Palackým a Ľudovítom Štúrom. Kapitola je kostrou celku danej brožúry.

Poslednou kapitolou je Dielo P. J. Šafárika. Autor sa zameriava najprv na jeho básnické a prekladateľské práce, následne rozoberá jeho úsilie na poli literárnej vedy ako historika, teoretika, estetika a bohemistu. Publikácia nás upozorní aj na činnosť Šafárika na poli folkloristiky, ako aj zberateľa ľudovej slovesnosti. Priblíži výsledky ako srbistu a jeho ďalšie slavistické aktivity. Bližšie sa pozrie na spracovanú cyrilo-metodskú tematiku a konkrétne na najvýznamnejšie diela Šafárika, a to Dejiny slovanskej reči a literatúry všetkých nárečí, ktoré napísal počas novosadského pôsobenia, a Slovanské starožitnosti. Ako tretie najvýznamnejšie slavistické dielo rozpíše Slovanský národopis. Daná kapitola uzatvára základnú biografickú os Šafárikovho života aj recenzovanej publikácie.

V závere Pavol Parenička prikladá sumár pamiatok viažucich sa k národnobuditeľskej osobnosti spolu s odporúčanou literatúrou. Danú brožúru možno hodnotiť pozitívne ako populárno-náučné komplementárium, ktoré v zhustenej a stručnej podobe prezentuje všetko podstatné zo života, doby a diela Pavla Jozefa Šafárika. Je určená laickej i kultúrnej verejnosti, ktorá si tak súhrne môže doplniť vedomosti o danej problematike. Publikácia vyšla vďaka finančnej dotácii grantovej schémy Matice slovenskej na podporu vedeckých projektov. Veríme, že nie je posledná a osvetlí širšej čitateľskej obci naše dejiny a ich velikánov.

Radoslav Žgrada